

Asia: VN/13749/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Koko maan rahoituksen tasossa huomioon otettava sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvuarvio vuosille 2027–2030 (7 § 1 mom.)

Kyseessä on teknisluonteinen SOME-malliin perustuva päivitys.

Hallituksen esityksessä palvelutarpeen kasvun arviosta säädetään vuodesta 2027 lukien neljälle vuodelle. Esitetty päivitys perustuu SOME-malliin ja on luonteeltaan tekninen. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen pitää tärkeänä, että palvelutarpeen kasvuarvion laskentamalli säilyy toimivana ja rahoituksen ennakoitavuus mahdollisimman hyvänä. Tämän vuoksi malliin tehtävien tarkistusten tulee perustua ajantasaiseen ja tutkimukseen pohjautuvaan tietoon.

2. Palvelutarpeen kasvun huomioon ottamista koskevat säästötoimenpiteet (7 § 1 mom. ja 36 § 1 mom.)

Palvelutarpeen kasvusta ehdotetaan otettavaksi rahoituksessa huomioon 60 prosenttia vuodesta 2027. Määräaikaisesta 0,2 prosenttiyksikön korotuksesta luovuttaisiin vuodesta 2028.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue painottaa, että hyvinvointialueiden rahoituksen tulee olla tasapainossa järjestämisvastuutehtävän kanssa. Tämän perusteella rahoitukseen sisältyvien säästötavoitteiden yhteydessä tulee ehdottomasti mukauttaa myös hyvinvointialueiden lakisääteisiä palveluvelvoitteita. Palveluvelvoitteiden säilyminen ennallaan nopeasti kohdentuvien sopeutustoimien rinnalla voi johtaa tilanteeseen, jossa hyvinvointialueet eivät kykene järjestämään palveluja lain mukaisesti. Useamman vuoden kestäneen talouden sopeuttamisen jälkeen hyvinvointialueiden sopeutuspotentiaali on muuttumassa siten, että lisäsäästöjen aikaansaaminen on hitaampaan niiden edellyttäessä laaja-alaisempia rakennemuutoksia. Tämän vuoksi hyvinvointialueiden sopeuttamisen tulee nojata myös palveluvelvoitteiden keventämiseen.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää julkisen talouden tasapainottamistavoitetta sinänsä hyväksyttävänä ja ymmärtää tämän perusteella valtiollisen tarpeen hillitä hyvinvointialueiden rahoituksen kasvua. Esitetyt palvelutarpeen kasvun huomioimista koskevat säästötoimenpiteet on johdonmukaista kohdistaa hyvinvointialueille laskennallisten määräytymistekijöiden mukaisesti sen parantaessa rahoitusmallin ennakoitavuutta.

3. Palvelutarpeen kasvun säästöjen kohdentaminen ja säästökompensaatio (3 § 1 mom.)

Palvelutarpeen kasvua koskeva säästö kohdennettaisiin kaikille hyvinvointialueille sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen määräytymistekijöiden perusteella.

Säästötoimenpiteiden vaikutuksia kompensoitaisiin nostamalla palvelutarpeen määräytymistekijän rahoitusosuutta yhdellä prosenttiyksiköllä ja vastaavasti vähentämällä asukasperusteista osuutta vuonna 2028.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää perusteltuna, että palvelutarpeen kasvuun kohdistuvat säästöt kohdennetaan kaikille hyvinvointialueille rahoituksen määräytymistekijöiden perusteella. Myönteisenä pidetään myös esitettyä kompensaatiomekanismia, jossa palvelutarpeen määräytymistekijän rahoitusosuutta nostetaan ja asukasperusteista osuutta vastaavasti vähennetään. Tämä vahvistaa rahoitusmallin tarveperusteisuutta ja tukee yhdenvertaisia palvelujen järjestämisen edellytyksiä alueilla, joilla palvelutarve on korkea mutta väestönkasvu maltillista. Varsinais-Suomen hyvinvointialue toteaa kuitenkin, että koska lausuntokierroksella olevan esityksen vaikutusarviot ovat vielä vuoden 2026 tasolla, ei esimerkiksi diagnoositäydennysten vaikutusta rahoitusmalliin pystytä tässä vaiheessa arvioimaan.

4. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarvemallin päivitykset (14 § ja lain liite)

Tarvetekijöiden ja niiden kertomien taustalla olevissa käyttö- ja kustannustiedoissa otettaisiin huomioon uusimmat tiedot ja nykyisiin tarvetekijöihin tehtäisiin eräitä tarkistuksia, mutta ei toteutettaisi tarvetekijöitä tai tietopoimintoja koskevia merkittäviä laajennuksia. Yksityisen terveydenhuollon diagnoositietojen huomioon ottamista rahoituksessa rajattaisiin osittain.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarvemallin päivittämistä lähtökohtaisesti tarpeellisenä ja perusteltuna. Varsinais-Suomen hyvinvointialue kannattaa sitä, että tarvetekijöiden ja niiden kertomien taustalla olevat käyttö- ja kustannustiedot päivitetään vastaamaan mahdollisimman tuoretta tietopohjaa ja että nykyisiin tarvetekijöihin tehdään hallittuja ja rajattuja tarkistuksia ilman laajoja tietopoimintojen tai tarvetekijöiden laajennuksia. Erityisen tärkeänä Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää tietopohjan eheyttä, vertailukelpoisuutta ja läpinäkyvyyttä sekä sitä, että tarvemalli mittaa nimenomaan palvelutarpeesta hyvinvointialueelle aiheutuvia kustannuksia eikä heijasta alueellisia eroja kirjaamiskäytännöissä tai tietojärjestelmissä.

5. Palvelutarvekertomien tietopohjan laadun turvaaminen (14 § 3 mom. ja 26 a § 2 mom.)

THL:n tehtävää tarkistaa tietopohjan laatua ja oikeutta korjata rekisteritiedoissa olevia selviä virheitä selkiytettäisiin. Valtiovarainministeriö voisi rahoituspäätöksessä ottaa huomioon rekisteritiedoissa olevia selviä virheitä, jotka vaikuttaisivat merkittävästi hyvinvointialuekohtaiseen rahoitukseen.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää erittäin tärkeänä esityksiä, joilla selkiytetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävää tietopohjan laadun varmistamisessa sekä virheellisten rekisteritietojen korjaamisessa. Kansallinen ohjeistus ja yhtenäiset menettelytavat ovat välttämättömiä rahoitusjärjestelmän uskottavuuden ja oikeudenmukaisuuden kannalta. Myös valtiovarainministeriön mahdollisuus ottaa rahoituspäätöksissä huomioon merkittävästi vaikuttavat selkeät virheet on perusteltu.

Rahoituksen kohdentamisperusteena oleva pohjatieto tulisi myös avata kokonaisuudessaan hyvinvointialueille, jotta tietojen oikeellisuutta olisi mahdollista arvioida hyvinvointialueella. Lisäksi HILMO-datan oikeellisuuden varmistamiseksi pitäisi luoda kontrolliprosessi, jonka avulla voidaan valtakunnallisesti varmistaa, että laskennassa käytettävä data on oikeaa ja ajantasaista. Tarpeen on myös täsmentää ajankohdat, jolloin rahoituksen laskennassa käytettävä lähdeaineisto kerätään eri järjestelmistä. Näin hyvinvointialueet voivat varmistaa, että kaikki data on ajantasaistettu alueiden omissa järjestelmissä ennen datan käyttöä rahoituslaskelmissa.

Luottamus rahoitusjärjestelmään ja sen kannustavuuden ja läpinäkyvyyden sekä rahoituksen ennakoitavuuden kasvattaminen tulisi ottaa tulevan kehittämistyön pohjaksi. Osaoptimoinnin sijaan mallin tulisi kannustaa hyvinvointialueita yhteistyöhön ja parhaimpien käytäntöjen jakamiseen.

6. Saaristoisuus rahoituksen määräytymistekijänä (19 §)

Saaristolain määritelmän mukaiselle saaristoiselle hyvinvointialueelle laskettaisiin saaristoisuuskerroin, jonka perusteella määriteltäisiin hyvinvointialueille saaristoisuuden perusteella kohdennettava sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallinen rahoitus.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää saaristoisuuden huomioimista rahoituksen määräytymistekijänä erittäin tärkeänä, sillä sen tarkoituksena on kompensoida saaristoisuudesta syntyviä erityiskustannuksia järjestämisvastuutehtävän hoitamisessa. Varsinais Suomen hyvinvointialueella on poikkeuksellisen laaja ja monimuotoinen saaristo, joka aiheuttaa erityisiä vaatimuksia ja haasteita palvelujen järjestämiselle muun muassa saavutettavuuden, henkilökunnan rekrytoimisen, kuljetusten ja palveluverkkojen osalta. Järjestämisvastuutehtävän hoidon edellytysten turvaamiseksi Varsinais-Suomen hyvinvointialue korostaa, että saaristoisuuslisän laskentavan tulee olla ennakoitava ja lisän suuruuden riittävällä tavalla saaristoisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia kompensoiva. Saaristoisuuden määrittelyyn liittyvät hallinnollistekniset muutokset tulee toteuttaa nykyisin lisää saavien hyvinvointialueiden näkökulmasta rahoitusneutraalisti.

7. Siirtymätasauksien porrastuksen muuttaminen (35 § 2–5 mom.)

Siirtymätasausten porrastusta muutettaisiin sekä siirtymätasausvähennysten että -lisien osalta kymmenellä eurolla asukasta kohden lisää vuosittain vuodesta 2027 siten, että pysyvien siirtymätasausten määrä vähenee noin neljäsosalla vuoden 2030 loppuun mennessä.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää siirtymätasausten porrastuksen muuttamista hyväksyttävänä ja ymmärrettävänä osana rahoitusjärjestelmän kehittämistä. Porrastuksen asteittainen tiukentaminen lisää järjestelmän ennakoitavuutta ja vähentää pysyvien siirtymätasausten merkitystä pitkällä aikavälillä. Tämä osaltaan vahvistaa tarveperusteisen rahoituksen toimintalogiikkaa.

8. Siirtymätasauksia koskeva säästötoimenpide ja sen kohdentaminen (40 §)

Siirtymätasauksista valtion rahoittamasta osuudesta siirrettäisiin hyvinvointialueiden rahoitettavaksi 53 milj. euroa vuonna 2028, 91 milj. euroa vuonna 2029 ja 82 milj. euroa vuodesta 2030. Rahoituksen vähennys kohdistettaisiin asukasta kohden yhtä suurena kaikille hyvinvointialueille, lukuunottamatta niitä siirtymätasauslisää saavia hyvinvointialueita, joilla siirtymätasaus on laskennallisen rahoituksen kehityksen huomioon ottaen tarpeen palvelujen järjestämiseksi riittävän rahoituksen turvaamiseksi.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue suhtautuu varauksellisesti siirtymätasauksiin kohdistuviin pistemäisiin lisäsäästöihin sillä ne poikkeavat luonteeltaan rahoitusmallin yleisestä laskentatavasta. Poikkeavat pistemäiset mekanismit heikentävät rahoituksen ennakoitavuutta, kannustavuutta ja läpinäkyvyyttä.

9. Kommenttinne koskien saariston käsitettä (saaristolain 3 §)

Varsinais-Suomen hyvinvointialue korostaa, että saariston käsitteen tulee säilyä selkeästi kytkettynä palvelujen saavutettavuuteen ja niistä aiheutuviin kustannusvaikutuksiin. Määrittelyn tulee tukea hyvinvointialueiden todellisia palvelujen järjestämistarpeita, eikä pelkästään hallinnollinen tai alueellinen laajentuminen saa johtaa tilanteeseen, jossa rahoituksen perusteet irtautuvat todellisista palvelutarpeista.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää saariston käsitteen täsmentämistä ja ajantasaistamista tarpeellisenä. Aiempi saariston määritelmä on ollut yleisluonteinen ja osin tulkinnanvarainen, eikä se ole kaikilta osin tunnistanut saariston monimuotoisuutta tai sen merkitystä hyvinvointialueiden palvelujen järjestämisen kannalta. Uudessa ehdotetussa määritelmässä saariston käsite perustuu luonnonmaantieteelliseen ja toiminnalliseen luokitteluun, mikä parantaa läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta.

10. Kommenttinne koskien saaristoista hyvinvointialuetta (saaristolain 9 a §) sekä siihen liittyvää valtioneuvoston asetusta

Varsinais-Suomen hyvinvointialue korostaa, että saaristoiseksi hyvinvointialueeksi määrittelyn ja siihen liittyvän asetuksen valmistelussa on varmistettava, että pisteytys ja kriteerit heijastavat todellista palvelukuormitusta ja kustannusvaikutuksia. Koska saaristoisuuskertoimen perusteella jaettava rahoitus määräytyy vain saaristoisten hyvinvointialueiden kesken suhteellisesti, muutokset kertoimen tekijöissä tai painotuksissa vaikuttavat suoraan alueiden väliseen rahoituksen jakautumiseen. Tämän vuoksi on tärkeää, ettei määrittelyyn tai laskentaan tehtävillä teknisillä muutoksilla synny rahoitusvaikutuksia ilman vastaavaa muutosta palvelujen järjestämisen edellytyksissä.

11. Mahdolliset muut kommentit hallituksen esitysluonnoksesta

Rahoitusmallin uudistamisesta ja talouden sopeuttamisesta

Rahoituslakiin liittyy nykyisellään useita ongelmallisuuksia, jotka on syytä ottaa huomioon rahoitusmallin jatkokehityksessä. Rahoituksen laskentaan liittyvät tiedon laadun haasteet synnyttävät riskin hyvinvointialuekohtaisten tarvekertoimien virheelliselle määrittelylle, joka osaltaan voi vääristää rahoituksen kohdentumista hyvinvointialueiden välillä. Myös rahoitusmallin

perustuminen niin sanottuun nollasummapelin -logiikkaan johtaa siihen, että kansallisella tasolla malli rahoittaa heikosti väestöltään supistuvia ja nopean ikääntymisvaiheen ohittaneita hyvinvointialueita ja yllähoittaa alueita, joilla väestönkasvu on verrattain suurta ja väestön ikääntymiskehitys on tapahtumassa keskimääräistä myöhemmin. Edellä mainittu rahoituksen kohdentumisongelma ilmenee hyvinvointialueiden kolmen ensimmäisen toimintavuoden talouden kehitysluvuista. Alijäämien taso voi vaihdella merkittävästi hyvinvointialueiden välillä vaikka kustannusten kasvutrendi on asettunut vuosina 2023-2025 samalle tasolle. Todettakoon, että kustannusten kasvun ja alijäämien kehityksen välillä on korrelaatiota mutta suuret erot hyvinvointialueiden rahoituksen kasvussa synnyttävät merkittäviä poikkeamia korrelaatioon. Käytännössä palvelutarpeen kasvu nykymallisesti määriteltynä generoi liian voimakasta rahoituksen kasvua ja vastaavasti olettaa todellista laajempaa tuotannon sopeuttamiskykyä tilanteessa, jossa palvelutarpeen kehitys on keskimääräistä hitaampaa. Rahoituksen kohdentumisen ongelmat ovatkin johtaneet kansallisesti hyvinvointialuetalouden eriytymiseen, joka osaltaan on johtamassa väijäämättä palvelujen erilaistumiseen ja edelleen yhdenvertaisten palvelujen saannin heikentymiseen kansallisesti.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue korostaa, että rahoitusjärjestelmän uudistamisessa tulisi entistä vahvemmin huomioida kannustavuus ja vaikuttavuus. Hyvinvointialueiden toiminnan järjestämisen ja talouden hallinnan näkökulmasta on tärkeää, että ennen rahoitusmallin laajempaa uudistamista malliin ei tehdä pistemäisiä nykyisestä laskentatavasta poikkeavia muutoksia, kuten rahoituksen uudelleen allokointia hyvinvointialueiden välillä tai vaikeasti ennakoitavia kohdennettuja rahoitusleikkauksia. Nämä heikentävät rahoituksen kehityksen ennustettavuutta ja hyvinvointialueiden sitoutumista talouden tasapainottamiseen kansallisesti. Mikäli hyvinvointialueiden välistä rahoitusta on tarpeen kohdentaa uudelleen aluepoliittisista syistä, tulisi tämä tehdä osana laajempaa rahoitusmallin kokonaisuudistusta.

Talouden tasapainottamisen rinnalla on tärkeää kansallisesti tarkastella palveluvelvoitteita ja ohjauskeinoja kokonaisuutena, jotta hyvinvointialueilla säilyy todellinen mahdollisuus uudistaa toimintaansa ja parantaa palvelujen vaikuttavuutta ilman, että lakisääteisten palvelujen toteutuminen vaarantuu.

Kannustimien vahvistaminen ennaltaehkäisevään toimintaan

Varsinais-Suomen hyvinvointialue kannattaa yleisellä tasolla hyte-rahoituksen painoarvon kasvattamista, sillä se lisää kannustimia ennalta ehkäisevän työn vahvistamiseen. Hyte-palveluissa onnistuminen vähentää pitkällä aikavälillä korjaavien sote-palvelujen käytön tarvetta. Tällä hetkellä hyte-rahoitusta määrittäviä indikaattoreita ei ole kuitenkaan riittävän laaja-alaisesti määritelty eivätkä ne ohjaa riittävän vaikuttavaan väestön terveyshyötyä lisäävien palvelujen kehittämiseen. Nykyisissä indikaattorien pohjatiedoissa on lisäksi kansallisesti merkittäviä puutteita, jotka vääristävät rahoituksen laskentaa.

Saaristoisuuden huomioiminen pelastustoimen rahoituksessa

Varsinais Suomen hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että saaristoisuus huomioidaan rahoitusjärjestelmässä sosiaali ja terveydenhuollon osalta, mutta ei pelastustoimen rahoituksen määräytymisessä. Saaristo olosuhteet vaikuttavat kuitenkin merkittävästi myös pelastustoimen palvelujen järjestämiseen muun muassa saavutettavuuden, vasteaikojen, kuljetusten, merellisen toimintaympäristön sekä kausiasutuksen kautta. Pelastustoimen rahoituksen riskitekijät perustuvat nykyisin pääosin onnettomuushistoriaan ja rakennettuun ympäristöön, eivätkä ne tunnista saaristoisuudesta aiheutuvaa rakenteellista palvelu ja valmiustarvetta. Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää tärkeänä, että käynnissä olevassa pelastustoimen rahoitusmallin kehittämistyössä arvioidaan saaristo ja kausiasutusalueiden erityispiirteiden huomioon ottamista, jotta rahoitus vastaa paremmin hyvinvointialueiden todellista järjestämisvastuuta.

Siirtymätasauksesta ja tarveperusteisesta rahoituksesta

Varsinais-Suomen hyvinvointialue katsoo, että siirtymätasaus vaikuttaa edelleen siihen, että hyvinvointialueiden lähtökohdat lakisääteisten sosiaali-, terveys- ja turvallisuuspalvelujen järjestämiseen ovat keskenään erilaiset ja sen vuoksi siirtymätasausmallista tulisi luopua kokonaan. Siirtymätasauksen jääminen pysyväksi rahoitusleikkaukseksi osalle hyvinvointialueista heikentää rahoituksen oikeudenmukaisuutta ja ennakoitavuutta. Tavoitteena tulee olla rahoitusmalli, jossa kaikki hyvinvointialueet saavat tarveperusteisen rahoituksen täysimääräisenä ja jossa rahoitusta päivitetään säännöllisesti väestön palvelutarpeiden muuttuessa.

Railamaa Jaana

Varsinais-Suomen hyvinvointialue - Aluehallitus